

Регіональні 2-3 (5-6) '99 ПЕРСПЕКТИВИ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ • 22631

Полтаві - 1100!

**“Фірма “Полтавпиво”:
ювілею міста —
пиво Ювілейне «1100»
та ще 7 найменувань**

**Вишуканий смак
екологічно чисто**

Мост за ювілей Полтави!

Докладніше — на
рекламних сторінках

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

**Регіональні
ПЕРСПЕКТИВИ**

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 22631

ВЕРЕСЕНЬ 1999 р., № 2-3(5-6)

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ 2797,
видане 4.09.1997 р. Міністерством інформації
України.

Засновник і видавець -
Асоціація „Перспектива“.

Головний редактор
О.А. Палант.

Редакційна колегія:

А.В. Базилюк - доктор економічних наук (Київ);
В.В. Гришко - доктор економічних наук (Полтава);
Т.С. Клебанова - професор, доктор економічних наук (Харків);
Л.Б. Усата - заступник головного редактора (Кременчук);
В.Є. Маслов - ректор Кременчуцького державного політехнічного інституту, професор, академік Української академії наук національного прогресу;
В.М. Матицин - голова правління транснаціональної фінансово-промислової компанії „Укртатнафта“ (Кременчук);
В.М. Московкін - доктор географічних наук (Харків);
В.Ю. Нехос - професор, доктор географічних наук (Харків);
Б.В. Новіков - професор, доктор філософських наук (Київ);
О.Г. Онищенко - професор, доктор технічних наук (Полтава);
В.І. Піла - професор, доктор економічних наук (Київ);
Т.М. Померанцева - доцент, кандидат технічних наук (Київ);
І.К. Пономаренко (Кременчук);
Д.М. Стеченко - професор, доктор економічних наук (Київ);
В.В. Фінагін - професор, доктор економічних наук (Донецьк);
О.С. Чмир - доцент, кандидат економічних наук (Київ).

Назва, концепція, зміст і дизайн журналу „РГ“ є інтелектуальною власністю Асоціації „Перспектива“ і охороняються законом про авторські права.

Коректор-літредaktor О.О. Палант.

За точність цифр, географічних назв, власних імен, бібліографії, цитат та іншої інформації відповідає автор. Думка редакції не завжди співпадає з точкою зору авторів.

Матеріали друкуються мовою оригіналу.

При передруці посилання на журнал „РГ“ обов'язкове.

Адреса редакції:

Кременчук, 315314, пл. Перемоги, 2, оф. 14
Тел/факс: (05366) 3-21-72.
E-mail: region@cruizer.poltava.ua

Здано в набір 12.08.1999 р.
Підписано до друку 10.09.1999 р.
Формат 64x80 1/8.
Ум. друк. аркушів 19,7.
Наклад на замовлення.

Підготовлено до друку і видано Асоціацією „Перспектива“. Дизайн, верстка дизайн-центру „Мат“: (05348) 71599. Друк типографії ГОК-Принт: (05348) 76080. Замовлення № 812.

Частина тиражу розповсюджується безкоштовно.

ЗМІСТ

- 3 **Кукоба А.Т.** Науковці Полтавщини продовжують славні традиції
6 **Гавриленко І.М., Журавель Г.Г.** Розвиток науки на Полтавщині (за матеріалами Полтавського краєзнавчого музею)
11 **Нестуля О.О., Лахижа М.І.** Духовний поступ Полтавщини в незалежній Україні
14 **Гришко В.В.** Соціально-екологічні аспекти удосконалення енерговикористання
17 **Матеріали до короткого біографо-бібліографічного довідника „Вчені Полтави“**

- Полтавський державний педагогічний інститут**
34 **Онищенко О.Г.** Готуємо національну технічну еліту
35 **Онищенко О.Г., Кукоба А.Т.** До питання розрахунку опору кульового клапана диференційного розчинонасосу
37 **Кривенко Л.В., Кривенко С.В.** Людський потенціал як головний пріоритет забезпечення розвитку економіки
39 **Титаренко Л.М., Шинкаренко Р.В.** Історико-методологічний підхід в дослідженні національного господарства
41 **Комеліна О.В., Горскін Р.Л.** Проблеми становлення і розвитку інноваційного підприємництва
43 **Передерій І.Г.** До питання щодо розбудови українського шкільництва на Полтавщині
46 **Кочерга І.О.** До змісту поняття та структури господарського механізму ринкової економіки

- Українська стоматологічна академія**
49 **Скрипніков М.С., Волошина Л.І.** Хай академія живе на Полтавщині!
49 **Скрипніков М.С., Зюзін В.А.** Роль академії в підготовці кадрів та вдосконаленні системи охорони здоров'я
50 **Балакін О.К., Грицай Н.М., Кайдашів І.П.** Перспективи розвитку науки на базі стоматологічної академії

- Полтавський державний педагогічний інститут**
53 **Бойко А.М., Пащенко В.О.** Інноваційні аспекти підготовки вчителя в Полтавському педінституті
56 **Лобач О.О.** До витоків „педагогіки серця“
58 **Байрак О.М.** Особливості сучасного рослинного покрову Лівобережного Придніпров'я та питання його охорони
61 **Титаренко В.П.** З досвіду відродження національних традицій при підготовці вчителів праці

- Полтавський державний економічний інститут**
63 **Перебийніс В.І., Перебийніс К.В.** Кадрове забезпечення державної служби: проблеми та перспективи
66 **Бакай С.С., Морозко Ю.В.** Розвиток фермерства: мета чи засіб?
69 **Писаренко В.В.** Економічна ефективність використання мінералізованих (пластових) вод як напрямку соціально-етичного маркетингу в аграрному виробництві
70 **Смолінський В.І.** Ринек жирів рослинного походження: проблеми та шляхи їх вирішення
72 **Махмудов Х.З.** Структура організаційних форм рекламної діяльності

- Полтавський господарський інститут**
76 **Маркіна І.А.** Системний характер управління підприємством
79 **Руденко Л.В.** Проблеми аналітичності річного звіту мультинаціональних компаній
82 **Бондар О.В.** Моделювання стратегії управління інноваційною діяльністю на мікрорівні
85 **Іванченко К.І.** Тенденції та проблеми розвитку СП з іноземним капіталом
88 **Гончаренко В.В.** Кредитна кооперація в ринкових економічних системах

- Європейський університет економіки та менеджменту і Європа**
92 **Гайдар Н.П.** Європейський університет - в Полтаві
93 **Шевчук М.П.** Проблеми формування регіонального господарства та підвищення його ефективності
96 **Турчин М.А., Тертичка В.В.** Раціоналізм як державна політика максимальних соціальних вигод

1) спільні підприємства з іноземним капіталом за більш ніж десятирічний період існування в українській економіці показали себе як гнучкий, витривалий та найбільш пристосований сегмент ринкової економіки;

2) СПІК є однією з основних форм залучення прямих іноземних інвестицій в Україну;

3) СПІК займають значне місце у розвитку зовнішньоекономічних відносин держави;

4) більшість СПІК, які діють на території України, знаходяться на етапі початкового накопичення капіталів та освоєння ринку, тому їм потрібна державна підтримка, а саме - формування сприятливого зовнішнього середовища для їх розвитку;

5) на шляху створення та розвитку СПІК існує багато непотрібних перешкод, особливо у сфері матеріального виробництва.

Створення спільних підприємств з іноземними інвестиціями є складною і абсолютно новою справою для нашої економічної системи, потребує в багатьох випадках значних матеріальних і фінансових витрат, підприємницького досвіду, який накопичується поступово, в процесі участі в міжнародних економічних відносинах. З практики багатьох країн світу відомо багато організаційних, економічних і юридичних труднощів при створенні СП з участю іноземних партнерів.

Виявлення, дослідження та оцінка проблем, з якими стикаються СП, є, на нашу думку, важливою складовою аналізу їх функціонування в українській економіці.

Найбільш гострою проблемою серед політико-правових є нестабільність, недосконалість, невизначеність та нерозробленість законодавства. До частих змін "правил гри" на ринку призводять спроби розробити такі нормативно-законодавчі акти, які б відповідали і цілям України, і потребам іноземних партнерів по СП. Причому, слід зазначити, що проблеми в створенні стабільного законодавства є основними як зараз,

так і 10 років тому, на початку виникнення спільних підприємств. Юридична невизначеність значно затягувала процес створення, вела до матеріальних збитків і в кінці кінців знижувала зацікавленість потенційних партнерів. Правовий "вакуум" досить активно заповнювався багаточисельними відомчими актами в формі різного роду постанов та інструкцій. Вони далеко не завжди стикувалися між собою, а часто заперечували один одного. Найбільші труднощі при зіткненні з чиновницьким середовищем СПІК зазнавали, як правило, в період становлення і в більшості випадків вони пов'язані з багаторівневою системою прийняття рішень. Інвестор готів приймати існуючі "правила гри", якими б недосконалими вони не були, але постійно підлаштовуватися під законодавчі зміни іноземним бізнесменам не до снаги.

Кампанія ліквідації пільг спільним підприємствам з іноземним капіталом негативно вплинула на формування іміджу України як передбачуваного ділового партнера. Законом України від 13.03.1992 р. "Про іноземні інвестиції" була надана низка податкових пільг інвесторам, які внесли в Україну кваліфікаційну інвестицію в розмірі 100 тис. дол. (ст. 2 Закону). Однією з таких пільг було звільнення СП від сплати ПДВ на продукцію власного виробництва (ст. 32 п. 8 Закону). Крім того, СП звільнялись від сплати митних зборів та ввізного мита на імпортовану для власних виробничих потреб сировину (ст. 28 Закону). Додатково були надані гарантії від можливих змін у податковому законодавстві України та введення нових податків протягом 10 років з моменту внесення інвестиції (ст. 9 Закону). Однак, уже в грудні 1992 р. пільга щодо звільнення СП від сплати ПДВ на продукцію власного виробництва була скасована Декретом Кабінету Міністрів України № 14 від 26.12.1992 р. "Про податок на додану вартість" (ст. 11, п. 1, абз. 4), згодом відновлена Декретом Кабінету

України від 20.05.1993 р. № 55 "Про режим іноземного інвестування", до 1.01.1995 р. (ст. 51, п. 1). З прийняттям Закону України від 19.03.1996 р. "Про режим іноземного інвестування" для іноземних інвесторів та створюваних ними підприємств встановлено загальний податковий правовий режим та скасовано всі раніше надані податкові пільги. Згідно ст. 18 цього Закону, іноземний інвестор звільняється тільки від сплати ввізного мита. Слід зазначити, що це основний нормативний документ, який регулює вкладання зовнішніх коштів в українську економіку. Незважаючи на позитивні моменти, цей Закон має ряд недоліків. У ньому не сформульовані і, більше того, не конкретизовані пріоритетні об'єкти інвестування, галузі та території, які піддаються під регулювання, через що ускладнюється проблема пільг при залученні капіталу. Останній варіант Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", яким скасовуються з 1 липня 1997 р. "п'ятирічні" податкові пільги підприємствам з іноземними інвестиціями, не тільки не підвищив імідж України як правової держави, але серйозно підірвав її авторитет на міжнародному рівні.

Отже, для створення більш сприятливих умов інвестиційного клімату, оскільки саме він є своєрідним барометром стану справ у економіці, необхідно розробити власну модель залучення іноземного капіталу, тобто - цілеспрямовану стратегію залучення інвестицій.

В більшості країн світу спільні підприємства - це шлях до прогресивних технологій, раціонального розподілу праці, можливості виходу на міжнародний ринок. Тому першочерговим завданням сьогодні є вирішення проблем їх розвитку. Для цього необхідно поступово сформувати зовнішнє і внутрішнє середовище їх функціонування, розробити власну стратегію, створити ефективну систему управління СПІК на всіх рівнях.

КРЕДИТНА КООПЕРАЦІЯ В РИНКОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

В.В. ГОНЧАРЕНКО

В.В. Гончаренко, кандидат економічних наук.

Кооперативні фінансово-кредитні установи займають суттєве місце у фінансових системах багатьох країн світу[1]. В Канаді діє 968 кредитних спілок, що мають 1967 місцевих відділень та філій і 1480 народних кас, активи яких складають відповідно 44,7 та 55,7 млрд. доларів. Ці кооперативні фінансові установи сконцентрували 100,4 млрд. доларів, що складає 13% активів всіх суб'єктів фінансового ринку Канади. Вони акумулювали 15% депозитних вкладів, забезпечили надання 17% іпотечних і 14% споживчих кредитів, а також забезпечили надання своїм членам майже повного переліку різноманітних банківських послуг. Кожен третій мешканець Канади є

членом кредитного кооперативу (кредитної спілки чи народної каси). Кредитні спілки Канади об'єднані у 9 провінційних централей (Central), які в свою чергу входять до Централі кредитних спілок Канади, створюючи досить потужну кооперативну фінансову систему. Народні каси також утворили свою фінансово-кредитну систему - групу Дажарден.

У США 37,8% населення (63,8 млн. осіб) є членами кредитних спілок (Credit Union), яких налічується 10569. Система кредитних спілок США має сумарні активи 300,2 млрд. USD, 32,3 млрд. USD резервів, 263,3 млрд. USD вкладів та 197,3 млрд. USD кредитів. Розмір цих установ характеризується наступними даними:

18,7% американських кредитних спілок мають активи до 1,0 млн. USD; 31,7% - 1-5 млн. USD; 15,0% - 5-10 млн. USD; 22,7% - 10-50 млн. USD; 11,9% - понад 50 млн. USD (в т.ч. 233 кредитні спілки мають активи понад 200 млн. USD). Діяльність кредитних спілок регулюється спеціальним законодавством і контролюється окремою урядовою агенцією. Вони мають окремий юридичний статус неприбуткових (non-profit) фінансових кооперативів, звільняються від федерального прибуткового податку[2] і користуються значною популярністю серед населення. Результати соціологічного дослідження, проведені на замовлення Filene Research Institute (Медисон, штат Вісконсін, США)

РЕГІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ № 2-3 (5-6) ВЕРЕСЕНЬ 99

Мічиганським університетом, показують, що кредитні спілки займають важливе місце на ринку фінансових послуг США і успішно конкурують з іншими фінансовими установами. На питання про фінансові установи, послугами яких найчастіше користуються, 74% респондентів відзначили, що це - банки. Але 14% опитаних віддали перевагу кредитним спілкам, решта - ощадно-позичковим асоціаціям та іншим фінансовим установам. Серед респондентів, які віддавали перевагу банкам, як головним фінансовим інститутам, додатково користувались послугами кредитних спілок по операціях з чеками - 6% опитаних; по ощадних вкладах - 29%; отримували позики на купівлю автомобілів - 9%; мали депозитні сертифікати - 3%; мали пенсійні рахунки - 4%. Операції з чеками 80% респондентів проводять через банки, 17% - через кредитні спілки; 13% - через ощадно-позичкові асоціації; 3% - через інші фінансові установи. Ощадні вклади у банках має 61% опитаних, в кредитних спілках - 38%, в ощадно-позичкових асоціаціях - 18%, в інших установах - 9%. Довготермінові позики на купівлю нерухомого майна отримували в банках - 27% респондентів, в ощадно-позичкових асоціаціях - 17%, в інших фінансових установах - 14%, в

кредитних спілках - 2%. Позики на купівлю автомобілів 24% опитаних отримували у банках, 13% - у кредитних спілках, 2% - в ощадно-позичкових асоціаціях, 10% - в інших установах. Депозитні сертифікати у банках мали 30% респондентів, в ощадно-позичкових асоціаціях - 12%, в кредитних спілках - 6%, в інших фінансових установах - 4%. Пластиковими кредитними та дебетовими картками через установи банків користувались 42% опитаних, через кредитні спілки - 9%, через ощадно-позичкові асоціації - 5%. Пенсійні рахунки 18% респондентів мали в банках, 7% - в кредитних спілках, 6% - в ощадно-позичкових асоціаціях, 22% - в інших фінансових установах.

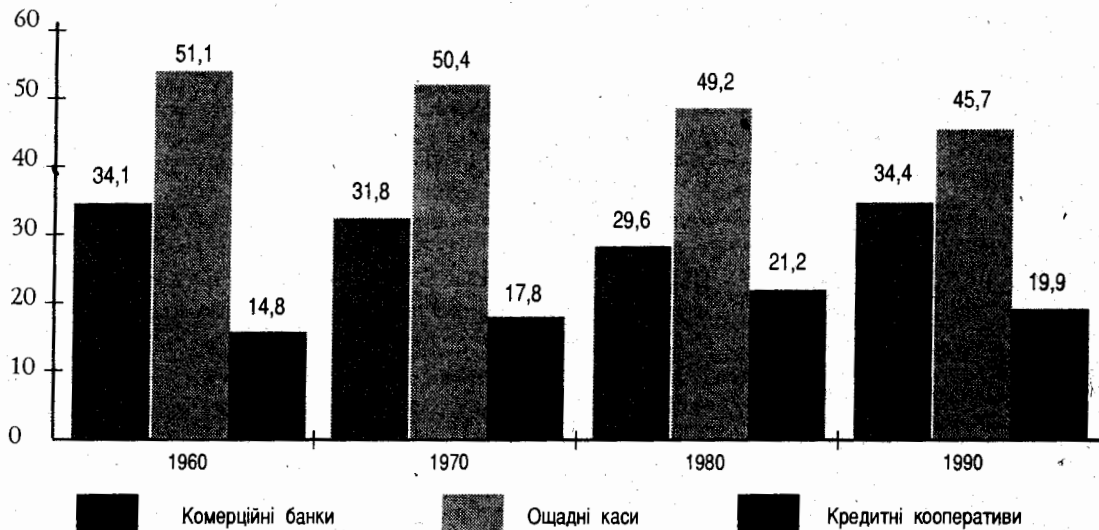
В Німеччині створена система кооперативних банків. (Volksbanken та Raiffeisenbanken), яких тут є близько 2500 і які мають майже 19700 філій та відділень (в той час як приватних банків - близько 300, а суспільно-правових ощадних кас (Sparkassen) і жироцентралей - трохи більше 700). Кооперативний фінансовий сектор є суттєвою складовою німецької кредитно-банківської системи. За юридичним статусом фольксбанки та райфайзенбанки є кредитними кооперативами, на які розповсюджується дія федерального банківського законодавства (KWG).

Сьогодні німецькі кооперативні банки пропонують універсальний асортимент фінансових послуг. Якщо раніше їх членами були переважно ремісники та фермери, то сьогодні переважна більшість членів представлена середніми верствами населення (робітники, службовці, чиновники). Розрахункові операції між окремими кооперативними банками здійснюються через 3 регіональні центральні кооперативні банки, завданням яких є управління ліквідними коштами та здійснення операцій в сфері банківських послуг, таких, як операції по розрахунках з іншими країнами та ін. Верховною організацією кооперативної банківської системи Німеччини є DG Bank, який є не тільки "банком кооперативних банків", а й універсальним кооперативним банком для сільськогосподарських, споживчих та інших видів кооперативів і має філії (представництва) в усіх фінансових центрах світу.

Кооперативна кредитна система займає значну частку на фінансовому ринку Німеччини. На початку 90-х років кооперативний фінансовий сектор Німеччини мав баланс 515 млрд. марок і налічував 11,2 млн. членів. В 1996 році через систему кооперативного кредиту було видано кредитів більше ніж на 560 млрд. марок, прийнято вкладів на 747 млрд. марок,

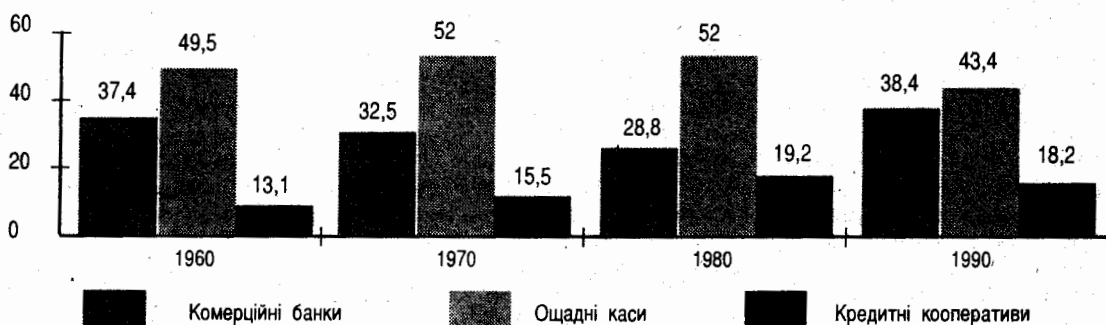
Діаграма 1

Частка активів різних суб'єктів фінансово-кредитного ринку Німеччини

Діаграма 2

Частка виданих кредитів на небанківському ринку Німеччини

в т.ч. заощаджень - 404 млрд. марок. Загальна сума активів кооперативних кредитних установ Німеччини склала близько 933 млрд. марок. За тридцять років частка кооперативних банків в загальному об'ємі залучених вкладів піднялась із 15,3% до 24,8%, в той час, як у комерційних приватних банків цей показник зменшився із 33,4% в 1960 році до 27,8% в 1990 році. Динаміка структурних змін в активах та наданих кредитах різних суб'єктів фінансового ринку Німеччини[3] зображена на діаграмах 1 і 2.

У Нідерландах сьогодні існує досить потужна і ефективна кооперативна фінансова система кредитних товариств, об'єднаних у централь - Rabobank. Більш ніж 40% депозитних вкладів в країні знаходиться у Рабобанку. Це дає можливість забезпечувати близько 90% кредитних потреб нідерландських сільгосптоваровиробників, на долю яких припадає близько 30% щорічного кредитного обороту Рабобанку. Загальна сума активів Рабобанку перевищує 45 млрд. доларів, кількість працівників - близько 27 тисяч. Рабобанк обслуговує 3,5 млн. клієнтів, 1,0 млн. з яких є членами кооперативів. За сукупністю цих показників Рабобанк займає 35-те місце серед 100 найбільших банків світу. За кількістю відділень він перевищує всі разом взяті комерційні банки країни. Кооперативна система Рабобанк займає важливе місце не тільки у національній банківській системі Нідерландів, а й на міжнародному фінансовому ринку.

У Франції в 1994 році налічувалось понад 2000 кредитних кооперативів, членами яких було понад 5 млн. осіб, що складало 13,6% всього населення. Активи кооперативних фінансових організацій досягли 87 млрд. доларів. В середньому один кредитний кооператив мав 43,5 млн. доларів активів та 2500 членів, кожен з яких зберігав у кооперативі близько 17 тисяч доларів заощаджень.

Наведені вище приклади яскраво свідчать про те, що кооперативні фінансово-кредитні установи стали вагомим елементом фінансових систем розвинутих країн. Масштаби світового розвитку кооперативних форм господарювання у фінансово-кредитній сфері переконують, що кредитна кооперація стала суттєвим явищем не тільки в країнах з розвинутою ринковою економікою, але й в усій світовій фінансово-кредитній системі. Сьогодні більш ніж в 100 країнах світу понад 900 тисяч кооперативних фінансово-кредитних установ надають на кооперативних засадах найрізноманітніші фінансові послуги своїм членам, яких налічується більш ніж 500 мільйонів[4]. В різних країнах кредитні кооперативи мають різну назву: "Credit Union" (кредитна спілка) - найбільш поширена назва кредитного кооперативу в США, Канаді, Великобританії, Кореї, Австралії та багатьох інших країнах; "Volksbanken" та "Raiffeisenbanken" - в Німеччині; "Spoldzielca Kasa Oszczednosciowo-Kredytowa" (спільна ощадно-кредитна каса) - у Польщі; "Caisses populaires" (народна каса) - в провінції Квебек, Канада; "Credit cooperative" (кредитний кооператив) - у Франції, Іспанії, Перу та багатьох країнах Африки, "Cooperativas de Ahorro y Credito" (ощадно-кредитний кооператив) - в багатьох країнах Латинської Америки, "Co-operative Bank" (кооперативний банк) - в Індії та багатьох інших країнах. Крім цього, кредитні кооперативи зустрічаються під назвами: народний

банк, банк для кооперативів, взаємний банк, товариство взаємного кредиту, кредитне товариство, ощадно-позикове товариство (спілка, асоціація), фінансовий кооператив, сільська каса, райфайзен-каса, каса взаємодопомоги тощо.

В залежності від рівня економічного розвитку і специфіки національного законодавства в кожній країні фінансово-кредитні кооперативи мають свої особливості. В одних країнах - це невеликі установи, що надають обмежений набір фінансових послуг і майже не відрізняються від класичних моделей кооперативних організацій фінансової самопомоги населення, що виникли ще в середині минулого століття, в інших - кредитні кооперативи створили цілу фінансову систему, зрівнялись із банками і надають своїм членам - фізичним і юридичним особам - широкий спектр банківських послуг, в третій - знаходяться десь посередині і займають проміжне місце між банками та іншими фінансовими установами, в четвертій - одночасно існує декілька різновидів кредитних кооперативів - від найпростіших до досить розвинутих фінансових організацій. В більшості країн кредитні кооперативи надають лише фінансові та пов'язані з ними послуги, але в окремих державах - можуть додатково здійснювати й товарні операції чи бути універсальними кооперативами з фінансово-кредитними функціями. Все залежить від рівня розвитку фінансової системи країни, традицій національного кооперативного руху і особливостей національного законодавства.

Чим же викликане таке поширення фінансово-кредитних кооперативів у світі і чому про них так мало знають в Україні? Коротка відповідь може бути такою: в Україні існувала досить потужна система кооперативного кредиту, яка в 30-х роках була повністю ліквідованою і забутою на шістьдесят років, за які встигло змінитись три покоління людей, а популярність кооперативних фінансово-кредитних установ визначається особливостями їх неприбуткової соціально-

обмін чеків, продаж дорожніх чеків, випуск кредитних карток, брокерські та нотаріальні послуги, послуги по телефону та через банківські автомати та здійснюють інші операції.

Незважаючи на те, що кредитні кооперативи пропонують майже повний перелік банківських послуг, вони мають особливий статус і вважаються специфічними фінансовими установами. Так, наприклад, у США та багатьох інших країнах кредитні спілки та кооперативні банки діють на основі кооперативної форми власності і цим відрізняються від інших фінансових установ, які, як правило, створені на приватній власності та мають форму корпорації. Кредитні спілки та кооперативні банки класифікуються як фінансові кооперативи, відносяться до категорії неприбуткових організацій та мають пільги в оподаткуванні. Фінансові кооперативи суттєво відрізняються від інших фінансово-кредитних установ цілями своєї діяльності, принципами організації та управління, правами та інтересами власників і клієнтів, суспільним та юридичним статусом.

Кооперативна природа визначає основні риси кредитних кооперативів як фінансових установ та відрізняє їх від інших суб'єктів фінансового ринку тим, що:

по-перше, на відміну від інших фінансових установ, які, як правило, створюються однією групою людей (власниками) для отримання прибутку від надання фінансових послуг іншій групі людей (клієнтам), кредитний кооператив створюється групою осіб для самозабезпечення фінансовими послугами на основі кооперації. Метою діяльності кредитного кооперативу є не отримання прибутку, а надання різноманітних фінансових послуг своїм членам. Члени кооперативу є одночасно його власниками та клієнтами, тому в кооперативі поєднуються інтереси цих двох груп суб'єктів ринкових відносин. Прибуток, отриманий від членів, як від клієнтів, розподіляється між ними, як між власниками,

Таблиця 1.

Динаміка розвитку кредитних спілок - членів Національної асоціації кредитних спілок України (НАКСУ) на кінець року

Роки	Кількість КС	Кількість членів, тис.	Активи, тис. грн.
1995	47	14,84	1035,48
1996	52	18,14	2265,94
1997	67	28,23	4378,17
1998	68	31,37	8132,84

економічної природи. Але, щоб усвідомити потенційні можливості та перспективи розвитку кооперативних форм у фінансово-кредитній сфері, необхідно детальніше зупинитись на їх особливостях.

Кредитні кооперативи - це суб'єкти фінансового ринку, які надають фінансові послуги, подібні до банківських: залучають кошти шляхом приймання депозитів, відкриття пайових, ощадних та чекових (розрахункових), пенсійних та інших рахунків і за рахунок цих коштів видають кредити різних видів, розміщують тимчасово вільні кошти у казначейські зобов'язання, державні і муніципальні облигації та інші високонадійні цінні папери. Крім цього, кредитні кооперативи здійснюють розрахунково-касове обслуговування,

за загальним рішенням. В зв'язку з цим законодавство більшості країн світу відносить кредитні кооперативи до неприбуткових організацій;

по-друге, кредитні кооперативи створюються на базі певного існуючого територіального чи професійного об'єднання, громадської чи релігійної організації, територіальної одиниці, трудового колективу та іншого формального чи неформального об'єднання, в якому люди, як правило, знають одне одного. Інші фінансові установи створюються на базі штучно сформованої групи;

по-третє, на відміну від інших фінансових установ, при заснуванні кредитного кооперативу не визначається фіксована чи потенційна кількість

людей, які будуть її власниками. Передбачається, що він буде зростати і кількість власників постійно збільшуватиметься;

по-четверте, статут та всі принципові рішення щодо діяльності кредитних кооперативів приймаються загальними зборами, на яких кожен член має один голос, незалежно від суми внесків та терміну вступу до кооперативу. Особи, які створили кооператив, не мають жодних привілеїв чи виключних прав по відношенню до членів, які вступили до нього пізніше. В інших фінансових установах розподіл голосів здійснюється відповідно до частки вкладеного капіталу (кількості акцій); по-п'яте, кредитний кооператив є водночас формою взаємодопомоги громадян, їх громадською організацією, яка створює різноманітні колективні фонди для громадських потреб, та фінансовою установою, яка може надавати своїм членам майже повний перелік банківських послуг. Наприклад, кредитні спілки США, Канади та інших розвинутих країн надають своїм членам такі фінансові послуги:

1) надають позики різних видів: на купівлю та ремонт автомобілів, моторних човнів та інших транспортних засобів; на купівлю та ремонт будинку та іншого нерухомого майна; на поточні домашні потреби та купівлю товарів домашнього вжитку; на отримання освіти; на ведення бізнесу; "відкритий кредит", кредитні картки та інші;

2) приймають різні види вкладів: на пайові та субпайові рахунки; рахунки "Money Market"; пенсійні та молодіжні рахунки; трастові рахунки; ощадні рахунки юридичних осіб; "Share-Draft" (ощадно-розрахункові) рахунки фізичних та юридичних осіб; ощадні сертифікати CD, Jumbo, IRA, Jumbo-IRA тощо;

3) здійснюють страхування: життя, короткострокової втрати працездатності, вкладів, пошкодження автомобілів тощо;

4) відкривають чекові (розрахункові) рахунки підприємствам та фізичним особам; надають можливість отримання та надсилання грошових переказів; реалізують дорожні чеки; здійснюють обмін чеків, міжнародні перекази коштів та інші фінансові операції.

Крім цього, кредитні кооперативи в багатьох країнах надають своїм членам додаткові послуги нефінансового характеру: розміщення оголошень на дошці спілки; продаж поштових та гербових марок; користування поштовою скринькою; надання анкет на отримання різних документів; користування дитячою кімнатою чи садком; ламінування та ксерокопіювання документів; послуги нотаріуса, юриста, експертів та інших фахівців; персональні сейфи (соти); різноманітні бази даних та інформація для споживачів; користування факсом, електронною поштою; консультаційні послуги; довірчі операції; планування спадщини та підготовка до пенсії; гуртова закупівля та продаж товарів для своїх членів; організація колективного автоклубу, автосервісу; автостоянки; депозитарій; мікрофільмування; послуги міжнародних перекладів та багато інших необхідних членам фінансових та нефінансових послуг.

В Україні процес відродження кредитної кооперації розпочався після підписання

Президентом указу № 377/93 від 20 вересня 1993 року, яким було затверджено "Тимчасове положення про кредитні спілки в Україні". І хоча у цьому документі ніде не вказано на кооперативну природу кредитних спілок і спілка визначена як громадська організація, головною метою якої є фінансовий та соціальний захист її членів шляхом залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування, у статтях Положення відображено кооперативний механізм діяльності цих організацій. З того часу кредитні спілки в Україні почали розвиватись і міцнішати (Табл. 1), поступово знаходячи своє місце у фінансово-кредитній системі держави.

Сьогодні фінансовий ринок України знаходиться у стадії формування. Він ще не має всього різноманіття форм фінансових організацій, які є в розвинутих ринкових системах. Існуючі в Україні фінансові установи: комерційні банки, страхові та інвестиційні компанії, пенсійні фонди, довірчі товариства тощо не користуються особливим довірям та не задовольняють існуючих потреб у фінансових послугах. Особливо це стосується потреб населення. Найбільш потужні фінансові установи України - комерційні банки - не мають великого зацікавлення у наданні послуг фізичним особам через незначний розмір операцій. Комерційним банкам не вигідно приймати та обслуговувати дрібні вклади та надавати дрібні позики. Ощадний банк нараховує на вклади мізерні відсотки, які часто навіть не перебивають інфляцію. Переказ грошових коштів здійснюють поштою установи, але беруть за це значний відсоток. Надання дрібних позик здійснюють ломбарди, встановлюючи, як правило, досить важкі для пересічного громадянина умови. Відділення Ощадного банку також надають споживчі позики населенню, але вони мають обмежений розмір, великі відсотки, складне оформлення.

Перелічені фінансові установи не задовольняють потреб населення на належному рівні. В зв'язку з цим, кредитні спілки України мають великі перспективи на цьому ринку. Вони не "намерені забрати кусок хліба у банків", як про це пише О. Арестархов[5]. Кредитні спілки та комерційні банки в розвинутих країнах є конкурентами. В Україні ж, за словами Голови Правління Національного банку України В. Ющенко, кредитні спілки є "союзниками банків"[6]. Банки надають послуги, як правило, юридичним особам, кредитні спілки - фізичним. Вони працюють у різних секторах фінансового ринку.

Для того, щоб кредитні спілки України змогли зайняти належне місце серед інших суб'єктів фінансового ринку та найкращим чином задовольняти потреби населення у фінансових послугах, необхідно створити належну нормативно-правову базу для їх діяльності. При цьому треба взяти до уваги, що сьогодні в Україні існує лише один вид кредитного кооперативу - кредитна спілка. Але в світовому господарстві існує багато інших моделей кредитних кооперативів. Національні моделі кредитної кооперації в кожній країні формувались протягом багатьох десятиліть під впливом національних,

економічних, соціальних, юридичних та інших факторів.

В зв'язку з цим, для створення в Україні максимально ефективної системи кредитної кооперації необхідне не копіювання сучасних зарубіжних зразків кредитного кооперативу якоїсь однієї (навіть найбільш розвинутої) країни, а вироблення власних національних моделей на основі врахування сучасного та історичного досвіду багатьох країн. Такими моделями можуть бути:

- кредитні спілки (міські моделі для обласного і районного центру, для діяльності при великих підприємствах, установах, організаціях);
- ощадно-позикові товариства (класична міська модель Шульце-Деліча);
- каси взаємодопомоги (міська модель для невеликих трудових колективів);
- кредитні товариства (класична сільська модель Райфайзена);
- кредитні товариства з товарними функціями (міська та сільська моделі);
- кредитні кооперативи з інвестиційними функціями (міська та сільська моделі);
- універсальні кооперативи з фінансово-кредитними функціями;
- кооперативні банки та фінансові центральні різних рівнів;
- об'єднання кредитних кооперативів;
- об'єднання кредитних та інших (сільськогосподарських, споживчих, житлових тощо) кооперативів.

Кожна з цих моделей фінансово-кредитного кооперативу має свої особливості, функції та специфіку діяльності. Існуючи поряд, вони доповнюватимуть одна одну, що дозволить створити в Україні ефективний кооперативний сектор у фінансово-кредитній сфері, без якого неможливе існування повноцінних ринкових економічних систем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Детальніше див.: Гончаренко В.В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика. - К.: Наукова думка, 1997. - 240 с., та Гончаренко В.В. Кредитна кооперація. Форми економічної самопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика). К.: Глобус, 1998. - 330 с.
2. Долан Е. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. ред. В. Лукашевича, М. Ярцева. - СПб., 1994. с. 152.
3. Das deutsche Genossenschaftswesen. / Dr. Gunther Aschhoff, Eckart Henningsen. - DG BANK Deutsche Genossenschaftsbank, Frankfurt am Main, 1995. - P. 87.
4. Zahlen und Fakten der genossenschaftlichen Banken, Waren- und Dienstleistungsgenossenschaften. - DGRV, Bonn, 1997. - P.27.
5. Арестархов О. Кредитные союзы намерены забрать кусок хлеба у банков. // Бизнес, 1996. - № 20(175). - 28 мая.
6. Вісник кредитних спілок. Інформаційний бюлетень Національної асоціації кредитних спілок України. 1996. - грудень. - с. 30.